

Ivan ĆORUŠA

PASTORIZACIJA STARIJIH OSOBA*

Sažetak

Životni problemi koji prate svakog čovjeka osobno, prisutni su u obitelji, u Crkvi i u društvu. Pojedinci ali i spomenute zajednice nastoje ih rješavati ili barem ublažiti i osmisliti. Ovdje je konkretno riječ o problemu starosti i starenja kao redovite pojave u životu svakog čovjeka. Ljudi se najčešće opiru starosti ne želeći priznati ni sebi ni drugima da su ušli u to razdoblje života. Starost i svi problemi koji su vezani uz nju, češća obolijevanja, osamljenost, nesigurnost, strah, češća pomisao na smrt itd., dobivaju posve novi smisao ako se promatraju u svjetlu objave i življenja u povezanosti s otkupiteljskim djelom Isusa Krista.

U uvodnom dijelu ovog razmišljanja o uspješnijoj pastorizaciji starijih osoba istaknute su važnije karakteristike starenja i staračke dobi s različitih gledišta. Zatim je prikazano današnje stanje ophođenja mladih, obitelji i društva sa starijim ljudima. U završnom dijelu iznesene su konkretne smjernice za dušobrižništvo osoba „treće životne dobi“ na temelju novijih dokumenata crkvenog učiteljstva i istraživanjima, iskustvu i praksi pastoralista i dušobrižnika.

I. Važnije značajke starenja i starosti

*Ni u starosti, kad posijedim,
Bože, ne zapusti me,
da kazujem mišicu tvoju naraštaju novom
i svima budućima silu tvoju,
i pravednost tvoju, Bože, koja seže do neba,
kojom si učinio velika djela.
Bože, tko je kao ti! (Ps 71, 18-19).*

Razmišljajući o „trećoj dobi“ ljudskog života, Ivan Pavao II. piše: „Kadšto ljudi govore“ o starosti „kao o jeseni života... uspoređujući je s protjecanjem godišnjih doba i s mijenama u prirodi. Do-

* Predavanje priredeno za seminar djelatnika u službi starih i nemoćnih „Jesen života“, koji je održan 24.-26. veljače 2000. u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji.

voljno je tijekom godine promatrati mijenjanje krajolika u planinama ili u nizinama, u poljima, dolinama i u šumama, na drveću i biljkama. Postoji velika sličnost između ljudskog bioritma i ciklusa prirode u koje spada i jesen.¹ Jasno je da se čovjek razlikuje od sve realnosti koja ga okružuje jer on je osoba stvorena na sliku Božju, svjesno i odgovorno biće. Tom svojom duhovnom kvalitetom i darom čovjek proživljava različita životna razdoblja.²

Ujedinjeni narodi su proglasili prošlu godinu (1999.) Međunarodnom godinom starijih osoba, Sveti Otac Ivan Pavao II., govorio je u više navrata u svojim javnim nastupima o ovoj problematici, a 1. listopada objavio je i poseban dokument povodom dana i godine starijih osoba.³ To je potaknulo ljude različitih zanimanja, napose unutar Crkve, da mnogo više razgovaraju, razmišljaju i pišu o sadašnjem stanju i problemima starijih ljudi. Prije sagledavanja samih mogućnosti uspješnije pastorizacije ove kategorije ljudi, bilo bi zasigurno korisno prisjetiti se barem nekih temeljnih svojstava karakterističnih za osobe koje proživljavaju „treću dob“ ljudskog života.

Teško je odgovoriti na pitanje što je starost i kada zapravo započinje. čim se dijete rodi, ono već počinje starjeti. Prema tome, cijeli život je postupno starenje, sve dok ne nastupi doba kada možemo kazati da je nastupila starost. Poznato je da se ljudski organizam neprestano obnavlja. Međutim, ne obnavljaju se sve ćelije istom brzinom i cijelog života. Što čovjek živi duže, ćelije se obnavljaju sve usporenije. Starenje je, dakle, slabljenje moći trajnog obnavljanja organizma. To usporeno obnavljanje najočitije je kod zarastanja rana na koži.

Starenje i starost nisu bolest, nego prirodna i normalna pojava. Starost je razdoblje života u kojem su usporene sve životne radnje, slabi snaga organizma i otpornost prema bolestima. Starost je stanje kada i najmanja sitnica, koja bi u mladim godinama bila beznačajna, baca čovjeka u krevet. U starosti je poremećena ravnoteža između trošenja i odumiranja ćelija, te stvaranja novih. Ostarjeli organizam može biti potpuno zdrav, ali pokazuje znakove istrošenosti.

Važno je, također, poznavati i vanjske znakove starosti zbog uspješnije svestrane pomoći starijim osobama. Kod njih su reakcije sporije, slabije osjećaju bolove koji su posljedica određene bolesti,

1 *Pismo pape Ivana Pavla II. starijim osobama*, KS, Zagreb 1999., dokumenti 123, br. 5.

2 *Usp. isto.*

3 *Pismo* navedeno u bilješci br. 1, koje je Melita Wolf s francuskog jezika prevela na hrvatski.

temperatura im je niža, koža postaje suha i naborana zbog gubitka vode, kosti se lako lome, a vrlo teško i usporeno zarastaju, krvne žile postaju tvrde i krhke, postaju postupno zaboravni, slabije pamte novija zbivanja, ali se vrlo dobro sjećaju doživljaja iz djetinjstva i mladih dana, neki mijenjaju svoju narav, postaju razdražljiviji, nepovjerljiviji... Ali ima staraca koji su do posljednjeg trenutka života potpuno prisebni, bistri, svjesni svega što se događa, te sudjeluju u razgovorima i raspravama kao i mladi ljudi. Mnogi dožive duboku starost, a još su puni volje da rade i pomažu drugima. „Budući da se potreba za njegovom odnosi sve više na osobe u dubokoj starosti, susrećemo situacije da djedovi njeguju pradjedove.“⁴ Obitelj, Crkva i društvo su dužni omogućiti starijim osobama da rade i pomažu koliko mogu i žele. Nikada se ne smiju osjećati zapostavljeni, odbačeni ili da su teret sebi i drugima. Ako su nemoćni i nemaju svojih najbližih da se brinu o njima, treba ih smjestiti u staračke domove.

Starost je završno razdoblje ljudskog života. Ona je neizbježna i neopoziva. Prema tome, smrt prestaje biti tragedija. Zdravim ljudima starost dolazi neprimjetno. Ravnomjerno i bezbolno se usporava rad organizma i približava se kraj, kao san.⁵

Zanimanje za problematiku starosti postojalo je od kada postoji ljudsko društvo, ali sam razvoj starenja nije izazivao pozornost većeg broja znanstvenika. Produženjem ljudskog vijeka i porastom broja starijih ljudi u ukupnom broju stanovništva javljaju se mnogi problemi vezani za ovo razdoblje ljudskog života. Upravo ta činjenica vraća starost i starenje u središte pozornosti suvremenog društva. Zahvaljujući ovom zanimanju nastale su nauke posvećene ovoj problematici. To su, relativno mlade nauke, gerontologija i gerijatrija. Prva se bavi biološkim razvojem starenja, fizičkim i psihičkim svojstvima ostarjelih organizama i sociološkim problemima starih ljudi, a druga je grana medicine koja se bavi proučavanjem, liječenjem i preventivom bolesti koje se češće javljaju kod starijih ljudi. Socijalna medicina razlikuje četiri vrste starenja: ćelijsko, organsko, osobno i starenje stanovništva.⁶

Sociolozi i psiholozi naglašavaju potrebu pripremanja za treću životnu dob. Ponajprije „treba se pomiriti sa stvarnošću starenja,

4 P. M. Zulehner, *Altwerden*, u: *Pastoraltheologie*, Band 3, *Übergänge. Pastoral zu den Lebenswenden*, Düsseldorf 1990., str. 98.

5 Usp. N. Nikolić, *Starost. Kako umanjiti posljedice starenja*, u: *Liječnik u kući*, Zagreb 1980., str. 146-147.

6 Usp. *Starost i starenje*, u: *Medicinska enciklopedija*, 3. tom, R-Ž, Sarajevo 1980., str. 219-220.

umirovljenjem i raznim dokidanjima, vedro se pomiriti s perspektivom smrti, ustrajati dokle se god može u raznim aktivnostima, biti društven i prijazan, dobro iskorištavati okolinu, zanimati se za sva nova područja, za mlade, za nove ideje, razmišljati, meditirati, stjecati mudrost, biti zahvalan. Potrebno je, s druge strane, da i društvo vrati starcu svijest ljudske vrijednosti, osjećaj da je doista prihvaćen, da mu pažnjom zajamči uspostavljanje njegova dostojanstva.⁷

Dobro je prisjetiti se što podrazumijevamo pod pojmovima „stariji čovjek“ i „stari čovjek“. Ovi pojmovi se upotrebljavaju neodređeno u mnogim raspravama i člancima, te se različito tumače. Starenje je proces postupnog slabljenja organizma, a starost je stanje organizma u ovom razdoblju ljudskog života. Prema tome pod pojmom starijih ljudi podrazumijevamo osobe kod kojih taj proces traje i nije još doveo do finalne ovisnosti i nemoći, a stari ljudi su u stanju starosti organizma.⁸ Ovoj stvarnosti potrebno je prilagoditi pružanje humane, medicinske, dušobrižničke i svake druge vrste pomoći osobama „treće životne dobi“.

Već je uočljivo iz ovih uvodnih pojmova i zapažanja da je starenje jedna od najtežih zadaća u životu čovjeka. Sama se ljudska narav protivi ovoj činjenici koja se odvija u procesu starenja. Neki ljudi skoro i ne osjećaju posebnu krizu starenja. Oni se, istina, neko vrijeme bore protiv ove nezaobilazne činjenice, ali s vremenom dolaze u stanje smirenja, ravnodušnosti pa i bezvoljnosti. U tom slučaju napuštaju svaku ambiciju, postaju opterećeni i gube svoju vitalnost. To je zapravo prilika za još jedan veliki porast i ljudski razvoj, ali ljudi često ne shvaćaju da im proces starenja daje novu prigodu za dozrijevanje, za napredak na ljudskoj razini i za upotpunjenje njihove osobnosti.

Nama su dobro poznata razvojna razdoblja djetinjstva, mladenštva, pa i mladeg doba odraslosti. Iz iskustva znamo s koliko se muke i napora pravi prijelaz iz djetinjstva u mladenačku dob, kao i iz mlade do odrasle dobi. To je primjetno i kod poučavanja, katehiziranja, odgoja i upućivanja u život djece i mladih. Tu smo svi nekako na sigurnom, iskušanom terenu. To smo razdoblje i sami proživjeli, te krize povezane s tim prijelazima još uvijek žive u nama. Međutim, manje nam je poznato da prijelaz iz aktivne srednje dobi do stare donosi sa sobom nove, ponekad i veće krize i probleme. O tome se manje govori jer većina ljudi ne žele priznati ni sebi, ni drugima

⁷ P. Tournier, *Učimo starjeti*, Zagreb 1980., str. 9.

⁸ Usp. M. Špan, *Profil starijih ljudi i obrazovanje*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 7-8/1998., str.459.

pravu stvarnost - da stare. To je zasigurno jedan od razloga zašto se u Crkvi kasnilo s katehizacijom odraslih a pogotovo starijih i starih osoba. Tu su vjeroučitelji pomalo nesigurni jer trebaju poučavati ljude koji su u dobi koju oni sami nisu iskusili. Živimo u civilizaciji koju karakterizira kultura mladosti te ljudi osjećaju da trebaju ostati mladi pa barem i po vanjskom izgledu. To je zapravo masovno samozavaravanje u zapadnoj kulturi koje ništa ne može izmijeniti činjenicu da svi postupno starimo i da se bezuvjetno moramo suočiti s krizom starenja.⁹ Ovo samozavaravanje otežava problem starenja jer se zbog toga nalazi premalo razumijevanja i potpore od obitelji i društva. I narodna mudrost kaže da je uzaludno pokušavati bježati od ove činjenice, jer „*kako god skrivali starost, ona uvijek negdje proviruje*“. Stvarnost ne možemo izbjeći, svatko od nas, ako ne doživi preranu smrt, morat će se suočiti s krizom prijelaza u staračku dob.

U ljudskom životu uistinu postoje te dvije velike prekretnice: prijelaz od djetinjstva u zrelu dob i prijelaz iz zrele dobi u starost. Kao što je prva bila promocija u zrelost, tako isto treba pozitivno i optimistično gledati i na ovu drugu prekretnicu, ona je promocija na ponovni procvat. To je zakon svakog života koji uvijek ide naprijed. Neprihvatanje činjenice starenja bilo bi nerazborito kao ne htjeti izaći iz djetinjstva u zrelu dob.¹⁰ Da bi nam starost bila sretnija i uspješnija, treba se na nju početi pripremati puno ranije, a nikako ne odgađati što duže taj problem, jer „*svatko ima onakvu starost kakvu je pripremio*“. Potrebno je već u srednjoj životnoj dobi o njoj razmišljati, te svoju egzistenciju uvijek nanovo uređivati i obnavljati misleći na daleku budućnost. Mnogi su ljudi danas preopterećeni prevelikim životnim brigama, profesionalnim obvezama i društvenim vrtlogom, te jednostavno nemaju vremena a često i volje razmišljati o ovom problemu. Nužno je u tom razdoblju života sve više pozornosti posvećivati različitim aktivnostima, ali sve manje izvanjskim i tehničkim poslovima a sve više kulturnim i duhovnim uzdizanjem koje će nam pomoći nadjačati činjenicu umirovljenja i starenja.

Za čovjeka u procesu starenja vrlo je važno da shvati da mu starosnu dob ne određuju datumi i godine koji bi mu bili norma vladanja, osjećanja i aktivnosti. Mnogi ljudi prerano ostare jer se počinju osjećati takvima, ali postoje i osamdesetgodišnjaci koji se osjećaju i ponašaju okretnije i aktivnije nego mnogi koji su po godinama mnogo mlađi. „*Jedno je od najzanimljivijih otkrića novije gerontologije da svaki čovjek zapravo živi odjednom tri različite dobi:*

⁹ Usp. A. Deeken, *Lijepo je biti star*, Zagreb 1977., str. 13-15.

¹⁰ Usp. P. Tournier, *nav. dj.*, str.18-21.

- kronološku dob, koja je određena brojem godina što ih je doživio;
- biološku dob, koja je određena kondicijom i stanjem njegova tijela;
- psihološku dob, koja se mjeri po tome koliko se tko osjeća star i kako radi.¹¹

Iz povijesti su poznati ljudi, a takvih ima i danas, koji su biološki stari, ali su ostvarili djela za koja je nužna puna fizička kondicija i zdravlje, dakle da je biološki mlad. Prisjetimo se najvećeg engleskog pjesnika poslije Shakespearea, Johna Milтона, napisao je najveći dio svojih pjesničkih djela u posljednjim godinama života kad je bio potpuno slijep. Još je poznatiji i nevjerojatniji primjer Ludwiga Beethovena, koji je zasigurno najveći kompozitor u povijesti glazbe. Skladao je svoja djela sve do kraja svoga života, iako je petnaest posljednjih godina bio posve gluh! Njegova *Deveta simfonija* i danas zadivljuje sve. Bez njihovih umjetničkih djela čovječanstvo bi bilo zasigurno siromašnije da su se ta dva čovjeka prepustili rezignaciji zbog fizičkih nedostataka. Osjećali su se psihološki sposobnima i to potvrdili radom.¹²

Već smo spominjali kako današnji duh vremena i način razmišljanja otežava razlikovanje između neizbježnog starenja i mnogih opterećujućih okolnosti koje bi se mogle ukloniti ili barem ublažiti. Zbog potiskivanja i prikrivanja stvarnih problema nastaju golemi materijalni i duhovni gubici. Ta se činjenica očituje u prevelikoj navezanosti na ovozemaljsko i gubljenje iz vida velikih svijetlih horizonta iza ovozemaljskog života. Bez čvrste nade i silnog povjerenja, koje nadilazi vremenite stvarnosti, teško je shvatiti i prihvatiti čovjekovu nemoć u starosti koja je vrlo često popraćena lakšim ili težim oboljenjima i pomisao da se približava smrt. Bez te utemeljene nade i vjere teško je smisljeno živjeti, jer čovjek je svjestan ograničenosti i prolaznosti ovoga života, ali i njegove neponovljivosti i vrijednosti. Bez tog velikog, otvorenog i svijetlog vidika teško je pronaći pravi izbor i način, kako bismo mogli mudro i razborito uočiti što je nužno, a što korisno činiti ili izbjegavati. I u pasivnoj nemoći starenja čovjek još može ostvariti presudno djelo osmišljenja svoga života. Može prihvatiti život kao dar Božji za koji nije ni molio, pomiriti se sa životom koji je iza njega, urediti svoje odnose s ljudima i s Bogom, biti uvijek spreman primljeni dar - život, predati Gospodaru života i smrti. Kao i kod svih drugih životnih zaduženja, starcu je i tada nužna pomoć njegovih bližnjih. Iskrena i suosjećajna pratnja na putu prema njegovu posljednjem dozrijevanju i procvatu potrebna je osobito ako

11 A. Deeken, *nav. dj.*, str. 16.

12 *Usp. isto*, str. 16-17.

mu više ne pomažu ni medicinske terapije. Život može uspjeti samo ako ga prihvatimo upravo onakvoga kakav je bio u prošlosti i kakav je sada, sa svim njegovim svjetlima i sjenama, dakle i sa samom smrću.¹³ Uloga najbližih je od presudne važnosti za ovu kategoriju ljudi. Da bi se osposobilo i pripremlilo osobe koje su voljne pomagati starcima, napisane su i brojne knjige koje proučavaju psihologiju starih i mogućnosti njihova uključivanja u društvo prema njihovim sposobnostima. Piše se o njihovom radu, odmoru, putovanjima, hodočašćima... Želi se postići da staračke godine budu bogate i sretne, da starci u posljednjim zrakama zalazećeg sunca mogu provesti te godine i dane puni sreće, zadovoljstva i odmorena srca nakon svih životnih napora. „Nastoji se pronaći ključ, da starost ne bude životarenje.... svedeno na nekoliko jadnih uspomena..., beznadno čekanje svršetka, nego da ti starci dožive pozitivni osjećaj starosti pomoću materijalne i duhovne skrbi za njih.“¹⁴ Zato su pozvani na suradnju svi: obitelji, dragovoljci, župska zajednica, društvo u cjelini.

2. Današnje stanje

Komentirajući svetopisamske sadržaje o starosti, Ivan Pavao II., u samom uvodu svoga *Pisma starijima*, želeći istaknuti stvarno stanje trajanja ljudskog života na zemlji nekad i danas, kao i samo shvaćanje posljednje dobi, ponavlja s psalmistom:

*„Zbroj naše dobi sedamdeset je godina,
ako smo snažni, i osamdeset;
a većina od njih muka je i ništavost:
jer prolaze brzo, i mi letimo odavle“ (Ps 90,10).*

Uistinu, „vrijeme kad je psalmist napisao ove riječi, dob od sedamdeset godina bila je visoka starost, i malo je bilo onih koji bi je nadmašili. Danas, zahvaljujući napretku medicine i svim poboljšanjima gospodarskih i društvenih uvjeta, trajanje života znatno se produžilo“.¹⁵ Pozitivne promjene načina života, dakle, doprinijele su i produženje ljudskog života, ali često to ujedno uključuje i produženje ljudske patnje i bolesti. Danas, istina, postoje i veće medicinske mogućnosti ublažavanja patnje i bolova, što starijim osobama,

13 Usp. H. Renöckl, *Učimo odnositi se prema granicama na način dostojan čovjeka. Etički aspekti zdravlja - bolesti - ograničenja terapije*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 7-8/1998., str. 445-449.

14 M. Jurišić, *Skladan nauk*, Makarska 1991., str. 46.

15 *Pismo pape Ivana Pavla II. starijim osobama*, br. 1.

koje češće obolijevaju od različitih bolesti, olakšava trpljenje te da u najvećoj mogućoj mjeri budu prisebni, a time ujedno i sposobni za međuljudske komunikacije. Razumljivo je da osobe u ovom životnom razdoblju razmišljaju češće o pitanjima smisla života, o uspješnoj ili manje uspješnoj prošlosti, suočavaju se s problemom straha i same smrti.¹⁶ Zbog složenosti problema nužno je uz pružanje liječničke pomoći starim osobama uvijek nanovo preispitivati način pristupanja svakom pojedinom čovjeku. Uz opću skrb za starce, čiji je cilj povratak tjelesnog zdravlja, potrebno je uprisutnjivati i kršćanska načela koja svakom čovjeku daju novu snagu, bude nadu i pouzdanje, jačaju duh koji pridiže slabe i daje volju za daljnji život.

Mi danas moramo ozbiljno uzeti činjenicu da se ljudi zbog osobne nevjere, mlakosti i gubitka smisla za nadnaravno i vječno, zatvaraju pred životnim mogućnostima koje nam je Isus ponudio svojim utjelovljenjem, smrću i uskrsnućem. O ovom pitanju ponekad je teško ljudima govoriti bez okolišanja, ali s tom stvarnošću se mora svatko sam suočiti. Zato je naša današnja pastoralna zadaća jasna: Crkva mora ispuniti obećanje dato vjernicima na krštenju. Uvijek iznova tražiti prihvatljivije metode i mogućnosti kako ćemo Isusov način života učiniti privlačnijim i prihvatljivijim, kako će se ove osobe osloboditi nepotrebnog vremenski uvjetovanog balasta, a sve više osposobiti za život po duhu Isusovu.¹⁷ Ljudi su svjesni „da godine brzo prolaze. Usprkos muci i bijedi koje ga obilježavaju, život je prelijep i predragocjen da bismo ga se zasitili“.¹⁸ Tu želju i čežnju nosimo u sebi svi upravo zato jer smo ljudi.

Među novije pojave vezane uz problem starenja i starosti, svakako valja ubrojiti i činjenicu sve većeg porasta postotka osoba treće životne dobi.¹⁹ Ova stvarnost će zasigurno utjecati i na društveni razvoj na ulasku u treći milenij. Postotak osoba starijih od 65 godina najuočljiviji je u zemljama razvijenog svijeta Europe i SAD-a. Za primjer možemo navesti da je u SAD-u već 1980. godine bilo 15,7% pučanstva starijeg od 60 godina, u Kanadi 12,8%. U prvim godinama nastupajućeg tisućljeća taj broj će se povećati prema predviđanjima demografa, na 23%.²⁰ Njihova istraživanja pokazuju da je postotak ljudi starijih od 65 godina u svim razvijenijim zemljama iznad

16 Usp. K. Depoortere, *Novoji tokovi glede bolesničkog pomazanja*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 11/1999., str. 716.

17 P. M. Zulehner, *Pomozite ljudima živjeti. Za novu klimu u pastoralu*, Đakovo 1986., str. 35-37.

18 *Pismo pape Ivana Pavla II. starijim osobama*, br. 1.

19 Usp. P. M. Zulehner, *Pastoraltheologie*, str. 94.

20 Usp. M. Šešo, *Starost - teret ili blagoslov?*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 7-8/1998., str. 454.

10% a u nekima, kao na primjer u Švedskoj, iznosi čak 25%. Prema kriterijima organizacije Ujedinjenih naroda i Svjetske zdravstvene organizacije, narodi s osobama od 65 godina starosti iznad 10% od ukupnog pučanstva, ubrajaju se među stare narode.²¹

Naš je narod, također, suočen s velikim problemom i izazovom osmišljavanja društvenog napretka i razvoja ali i intenzivnije zauzetosti za osobe u ovom razdoblju života. „Hrvatsko stanovništvo ubraja se u jedno od najstarijih u Europi, što se vidi po popisu iz 1991. godine, koji donosi podatak da je 13,1% osoba starijih od 65 godina. Prosječna životna dob muškaraca bila je 35,4 godine, a žena 38,7 godina. Svaki osmi stanovnik Zagreba stariji je danas od 60 godina.“²² Sociološka i demografska istraživanja pokazuju da ovaj nagli porast postotka starosne dobi „potječe jedino od smanjenog nataliteta“,²³ a ne smo zbog napretka današnje medicine, kako se donedavno mislilo.

Starost je „povlašteno doba mudrosti koja je uobičajeno plod iskustva“, kaže Ivan Pavao II., u svome *Pismu starijim osobama*. Zato se u prošlosti imalo veliko poštovanje prema starcima. Drevna mudrost kaže da „stare rijeke ne presušuju“, a „stara školjka daje biser“, te da „star i mudar zaslužuju dvostruko poštovanje“. Analizirajući sadašnje stanje, uočljivo je da se kod nekih naroda starost poštuje i visoko vrednuje. Kod drugih, međutim, nije baš tako zbog mentaliteta koji na prvo mjesto stavlja ljudsku produktivnost. Zbog takvih shvaćanja, osobe treće životne dobi su omalovažene, što ih navodi na pomisli da su beskorisna bića. To je, kaže Papa u spomenutom dokumentu, „kršenje božanskog zakona i uvreda dostojanstvu ljudske osobe“. U svagdašnjem životu često nailazimo na pojavu da je „starost postala velikom smetnjom prenapućenom svijetu. Mlad čovjek, a pogotovo dijete, više nimalo ne uvažava starost. Od svega ostalo je poneko sažaljenje pomiješano s naivnom potrebom očuvanja vlastite savjesti. Većina se prema starcima odnosi s prikrivenom ili čak otvorenim porugom, s omalovažavanjem, često i s nesnošljivošću.“²⁴ Očito je da se u zapadnoj civilizaciji često ne postupa prema starcima kao prema ljudskim bićima. „Mladi tjeraju nerijetko s njima šegu, izrabljuju ih i degradiraju u njihovoj časti. U zapadnom društvu starost je nešto čega se čovjek potajno stidi, što

21 Usp. Lj. Todorčić, *Skrb za ljude u posljednjem razdoblju života*, u: *Crkva u svijetu*, 1/1998., str. 62.

22 M. Zouhar, *Potrebni treba prići*, u: *Kana*, 10/1999., str. 16.

23 P. Tournier, *nav. dj.*, str. 11.

24 Usp. *Gospodari vremena, čuvari uspomena*, u: *Glas Koncila*, 45/1999., str. 4.

25 Usp. Lj. Todorčić, *nav. čl.*, str. 63.

zbunjuje ili o čemu se uopće ne govori.... Događa se, na primjer u Francuskoj, da djeca često smještaju starije ljude za vrijeme praznika u domove ili u bolnice, a kad prođe ljeto, 'zaboravljaju' ih vratiti kući.²⁶ Dužnost je svih dobronamjernih ljudi buditi savjest današnjeg društva da razmotri i promijeni svoj stav prema starosti. Potrebna je temeljita strukturalna promjena društva da bi se stvorili čovječniji uvjeti za stare ljude. Ovaj problem ublažuje činjenica da, ipak, i kod nas i u zapadnom društvu uopće, ima toliko pozitivnih i svijetlih primjera prihvaćanja, pomaganja i njege ovih osoba u tjelesnim i duhovnim potrebama.

Često se može čuti ili pročitati da su stariji ljudi najosamljenije osobe. O ovom problemu potrebno je, također, preispitati stavove i mogućnosti, što mogu učiniti pojedinci, obitelji, dušobrižnici, samo društvo... Svaka starija osoba na ovaj problem reagira različito. Već kod djece možemo primijetiti kako se jedni uvijek dosađuju, dok su drugi uvijek u pokretu i akciji. Tu važnu ulogu imaju njihove prirodne dispozicije, odgoj, školovanje, utjecaj društva... U starosti se isto mogu zapaziti ove dvije kategorije ljudi. Jedni uživaju svoju mirovinu, bave se nečim korisnim i zanimljivim, nikad se ne dosađuju niti ih muči osamljenost. Oni uistinu potvrđuju narodnu mudrost koja kaže da „kod staraca svakog dana ima nešto novo“. Drugi kao da su izgubili životni polet koji je dotada bio njihov profesionalni rad, osjećaju se potišteno, osamljeno, rezignirano.²⁷ Jedino vedrinom, koju donosi plemenitost duha, mogu se nadvladati sva životna događanja i doći do pobjede.

Osamljenost donosi sa sobom mučninu i tjeskobu za mnoge udovice i udovce. Ivan Pavao II., osvrćući se na ovaj problem piše: „Pritom posebno mislim na vas, udovci i udovice, koji ste ostali sami u posljednjoj etapi svoga života; na vas stariji redovnici i redovnice, koji ste mnogo godina vjerno služili stvari nebeskog kraljevstva; na vas, draga braćo iz svećenstva i episkopata, koji ste, dosegnuvši dobru granicu, napustili neposrednu odgovornost pastirske službe. Vi ste Crkvi još potrebni.“²⁸ Uistinu sve spomenute kategorije starijih osoba i dalje mogu djelovati na mnogobrojnim područjima apostolata, pratiti sve molitvom, prenositi blago mudrosti iskusnim savjetima, jer „bez starih ljudi nema mudrih rješenja“. Oni, također, mogu uspješno obogaćivati Crkvu evanđeoskim svjedočenjem. Na taj način najuspješnije rješavaju svoj gorući problem, jer oni sami „priznaju,

26 A. Deeken, *nav. dj.*, str. 11.

27 Usp. P. Tournier, *nav. dj.*, str. 126-132.

28 *Pismo pape Ivana Pavla II. starijim osobama*, br. 13.

muškarci i žene, da im je najteže podnositi osjećaj da su sami..., stari prijatelji su pomrli..., djeca su odselila..., razmaci između njihovih posjeta postaju sve duži“.²⁹ Stoga se ostarjeli čovjek ne smije olako prepuštati samoći. Trebao bi biti otvoren za druge, sačuvati veze s najbližima, razvijati nova poznanstva, redovito posjećivati druge starije osobe, po mogućnosti se uključiti u službu drugima, učlaniti se u kakav starački klub, dopisivati se, telefonski nazivati starije ljude, čestitati rođendane, imendane, godišnjice, jubileje... Samoća je nemogućnost, nesigurnost, osjećaj da nemaš s kime komunicirati, da nemaš kome biti dragocjen i vrijedan.

Najpouzdaniji način spasa iz osame i dosade jest neprestano usavršavanje u duhovnom i vjerskom životu. Vjera nas uči da je „Bog naš Spasitelj. On je onaj koji te uvijek traži, on je svoga Duha ulio u tebe i on te treba. Treba te za druge, da ih spasi, da bi razgovarao s tobom, on te treba jer te voli, jer si mu dragocjen, jer on uživa razgovarati sa svojom djecom. Onog časa kad počneš razgovarati s Bogom, kad počneš moliti, kad počneš slušati njegovu riječ, ili kad baciš pogled na križ, shvatit ćeš da te on voli, da čeka pred tvojim vratima, da bi htio razgovarati s tobom, da bi htio čuti što te muči... Najsigurniji je izlazak iz osame razgovor s Bogom“.³⁰ Tako duboka povezanost s Bogom po njegovu Duhu pomaže nam da otkrijemo sebe, a tada nas počinju tražiti drugi, dakle izašli smo iz osame. Dokaz tomu su pustinjaci koji su odlazili na intenzivnu sabranost u osamu, a vraćali su se ispunjeni Bogom. Ljudi su tražili njihovo društvo, dolazili k njima i željeli živjeti s njima, jer je s njima bio Bog.

Čovjekovo slobodno vrijeme, koje se napretkom suvremene tehnike, sve više povećava, također, pojačava problem osamljenosti i dosade već kod radnika srednje životne dobi, a pogotovo kod umirovljenika i starijih osoba. Crkva se već kroz dugu povijest zauzimala tražeći načine osmišljavanja slobodnog vremena, aktiviranjem vjernika u bogoštovlju, buđenjem osjećaja za konkretnu kršćansku ljubav u pomaganju starijih, siromašnih, osamljenih, bolesnih...³¹ O ovom problemu govore mnogi noviji crkveni dokumenti ističući posebnu dužnost dušobrižnika i svih kršćana da se prema svojim sposobnostima zalažu da slobodno vrijeme postane vrijeme vrednovanja privrednih, kulturnih, osjećajnih i duhovnih obogaćenja, te da

29 A. Deeken, *nav. dj.*, str. 31.

30 T. Ivančić, *Putevi puni nade*, Zagreb 1993., str. 19-20.

31 Usp. M. Biškup, *Crkva i čovjekovo slobodno vrijeme*, u: *Bogoslovska smotra*, 2-3/1980., str. 283-293.

slobodno vrijeme postane vrijeme spasenja.³² Slobodno vrijeme je, dakle, vrlo značajna sociološka pojava u suvremenom svijetu. Crkva se, stoga, zauzima da kod svih ljudi, osobito kod starijih osmisli to vrijeme oživljavanjem izvornog značenja svetkovanja nedjelje, apostolatom na odmoru, aktiviranjem laika, osmišljavanjem čovjekova nadnaravnog poziva... Korištenje komunikacijskih sredstava za vjerske programe na radiju i televiziji, tisak i mnogi drugi načini od velike su koristi svim, napose osamljenim ljudima da slobodno vrijeme iskoriste za osobni i zajednički rast i napredak.

Svaki mogući način osmišljavanja „treće životne dobi“ od velike je koristi. „Osim što osmišljavamo slobodno vrijeme umirovljenih ljudi da bi kvalitetnije živjeli, mislim da je najvrednije to što promičemo ideju kako stare ljude ne treba odbaciti, da puno toga mogu, žele, hoće, ali i da puno toga oni znaju što bi i mi od njih mogli naučiti.“³³ Zato narod kaže „*ako želiš uspjeti u životu, savjetuj se sa tri starca*“, jer „*stara stabla donose dobre plodove*“, a „*od stara drveta svjetliji je oganj*“. Na taj način starije osobe doprinose napretku i zrelosti cjelokupnog društva. Oni nam „pomažu da sva zemaljska zbivanja primamo s više mudrosti, jer su ih mijene kojima su prošli obdarile nadom i zrelošću. Oni su čuvari zajedničkog sjećanja i stoga su povlašteni tumači cjelokupnosti zajedničkih vrijednosti i ideala koji reguliraju društveni život i njime upravljaju... Svojim iskustvom i zrelošću starije osobe sposobne su pružiti mladeži dragocjene savjete i pouke... I Crkva vas još treba“,³⁴ poručuje im Sveti Otac. Stoga, poštivanje staraca omogućuje im da se osjete korisnim i živim članovima društva, bez obzira na slabljenje snaga.

U pastorizaciji starijih nužno je nastojati pomoći im ponajprije da nadvladaju osjećaj praznine i promašenosti. To ćemo najuspješnije učiniti ako im priznamo, prihvatimo i zahvalimo što su nam prenijeli i baštinu vjere, podarili postignuto blagostanje, doprinijeli napretku društva, industrijalizaciji, potrošačkim dobrima i mnogi drugi plodovi njihova rada koje mi danas uživamo.³⁵ Tek tada će i oni

32 Usp. Sv. kongregacija za kler, *Opći direktorij za dušobrižništvo turizma*, KS Zagreb 1969., dokumenti br. 24, str. 7. Usp. Ivan XXIII., *Mater et Magistra i Pacem in terris*; Dokumenti Drugog vatikanskog sabora: *Gaudium et spes*, br. 61, 67; *Christus Dominus*, br. 12; *Apostolicam actuositatem*, br. 13.

33 A. Pelegubić, *Starije ljude ne treba odbaciti*, Razgovor s prof. Jasnom Ćurin, voditeljicom programa „Sveučilište za treću životnu dob“ na zagrebačkom Pučkom otvorenom učilištu, u: *Glas Koncila*, 42/1999., str. 7.

34 *Pismo pape Ivana Pavla II. starijim osobama*, br. 10; usp. također *Gospodari vremena, čuvari uspomena*, u: *Glas Koncila*, 45/1999. str. 4.

35 Usp. M. Srakić, *Starost: dar Božji i obogaćenje života*, u: *Vjesnik Dakovačke i Srijemске biskupije*, 7-8/1998., str. 436.

sami osjetiti da kršćanska starost ne znači zalaz i propadanje, nego uspinjanje vrhuncima punine života i zajedništvu s ljudima i s Gospodarom smrti i života.

3. Konkretna smjernice za dušobrižništvo starijih osoba

Začetnik dušobrižništva starijih osoba je pastoralist p. Robert Svoboda. On je već pedesetih godina reagirao na problem zanemariivanja staraca u društvu i Crkvi. U brojnim je publikacijama objavljivao i stvarao teološke temelje za pastorizaciju starih. U svojoj knjizi *Dušobrižništvo starih* (1961.) naglašavao je da se osjeća nedostatak suradnje između znanstvene i medicinske prakse u dušobrižništvu starijih osoba. Jasno je da su njegove primjedbe na ovaj problem pisane u duhu pretkoncilske teologije dušobrižništva, ali je značajno da ih je uporno naglašavao i pozivao na izgradnju sustavne pastorizacije starih. Ciljevi svećeničke prakse bili su nastojanje da se misionarenjem i obraćenjem pridobije ljude za religiozni život. Dušobrižništvo starih i bolesnih svodilo se samo na pripremu za kraj, najčešće bez izgleda za oporavak i ozdravljenje. Pokazivala se ipak briga za stare osobe povremenim posjetima i podjelom sakramenata onima koji su praktični vjernici a ostale se pokušavalo potaknuti na obraćanje i prakticiranje kršćanskog života.

U veljači 1961. godine započelo je u Njemačkoj organizirano zalaganje za stare. Pozivane su osobe iz župne zajednice na zajedničke susrete, predavanja, razgovore, prikazivani su dijafilmovi... Teološki vidik nije posebno istican, stari nisu bili aktivirani barem onim u čemu imaju iskustvo ili za što su sposobni, ali je ipak naglašeno zajedništvo. Sedamdesetih godina poraslo je izdavanje pastoralno-teološke literature za starce u kojoj se zapaža utjecaj znanstvene sociologije i humanizma. Starima nije potrebna samo njega nego aktiviranje i suradnja u svim akcijama, prema mogućnostima. Osnivaju se klubovi starijih osoba što je također znak brige za ove ljude. Principi kojih se moralo pridržavati u kršćanskim zajednicama bili su:

- u zajednici se ne smije dogoditi da su stare osobe ili jedan dio njih osamljeni;
- u zajednici su svi odgovorni jedni za druge, stari za stare, muškarci i žene;
- moderna pastorizacija starih brine se za tjelesnu hranu kao i za

hranu duše;

- cilj ovog dušobrižništva je religiozna integracija života za rast osobne vjere;
- za ove osobe se organizira posebna služba Božja, priređuju se predstave duhovnih sadržaja kojima je cilj vjersko osmišljenje njihovih problema, učvršćenje u vjeri, ozdravljenje, utjeha...;
- odgovornost za ovaj vid apostolata je na angažiranim vjernicima, djeliteljima pričesti, posjetiteljima starih i bolesnih, na karitativnim radnicima, na raznim udrugama...³⁶

Ophođenje sa starima predstavlja bez sumnje indikator čovječnosti u obitelji, Crkvi i društvu. Kvaliteta odnosa u obitelji prema starima ravna se prema pravilu nutarnje i vanjske blizine ili distance. Nutarnja blizina je čvršća ako starci žive izvan obitelji. Žive li različite generacije zajedno, tada opada intenzitet razmjene i nadopunjavanja, više žive jedni pored drugih i komunikacija je siromašnija. Uloga obitelji u njezi starih osoba je od velike važnosti. Tu se oni osjećaju najsigurniji i najsretniji, jer su prihvaćeni od svojih najbližih. Poteškoće nastaju prije svega zbog neadekvatne osposobljenosti pojedinih članova obitelji za razumijevanje i njegu starih. često su presudni i stambeni problemi za smještaj osobe za koju se treba skrbiti, zbog čega dolazi do konflikta među članovima obitelji a i sa samim starima.³⁷ Važno je ponovno naglasiti da „puninu doživljaja pripadnosti, topline i zaštite čovjek doživljava i ostvaruje u obitelji. Obitelj je starijim ljudima osiguravala emocionalnu i materijalnu sigurnost... Uzajamno pomaganje djece i roditelja u zdravim obiteljima prožimlje se kroz emocionalne odnose i povezanost, a temelji se na poštovanju, odanosti, ljubavi i povjerenju. U takvim obiteljima zadržan je visok stupanj jedinstva i svekolika sloboda koja prebiva u ljudskoj naravi“.³⁸ Starci su uistinu veliko obogaćenje za cijelu obitelj, jer „bez stara panja sirotno je ognjište“.

Obiteljska pomoć starima u njihovim tjelesnim i duševnim potrebama nikada ne smije biti iskazivanje sažaljenja. Nije prikladno spominjati ih sa samilošću pred Bogom i ljudima, jer oni imaju, kao i svi ljudi, temeljnu potrebu da ih se poštiva, da se za njih ima vremena za iskazivanje ljudske blizine i zauzetosti, da oni mogu iskazati svoja iskustva i sposobnosti, da se ima povjerenja u njih, da osjete, ma kako bili krhki i slabi, da su i oni sami dar onima s kojima žive.³⁹

36 Usp. P. M. Zulehner, *Pastoraltheologie*, str. 104-106.

37 Usp. isto, str. 98.

38 N. Tursan, *Starost i obitelj*, u: *Vjesnik Dakovačke i Srijemske biskupije*, 7-8/1998., str. 457.

39 Usp. S. Lice, *Pastoral osoba s posebnim potrebama*, u: *Vjesnik Dakovačke i Srijemske biskupije*, 9/1998., str. 539.

U minulim stoljećima kršćanstvo se predstavljalo kao religija koja se zalaže i brine za vjerski odgoj djece, mladih i mladih bračnih parova. Ako se Crkva želi približiti današnjem čovjeku, ako hoće ponovno oživjeti kao religija koja se zauzima za ljude zrele dobi, ne smije praviti daljnje propuste, nego se mora truditi svim snagama razvijati i jačati pastorizaciju starijih osoba.⁴⁰ Jasno je da naš pastoral mora uvažavati dostignuća znanosti, osobito antropologije, psihologije, psihoterapije, gerontologije..., dajući im uzvišeniji smisao za dobro svakog čovjeka. Tako dušobrižništvo osmišljava raznovrsnu skrb za sve ljude, napose one koji su u većim potrebama, koji su ušli u „treću životnu dob“.

Cijela Crkva je dužna, u duhu poticaja dokumenata posljednjeg sabora, kao i najnovijih smjernica crkvenog učiteljstva preispitati načine i metode svoje skrbi za starije osobe. U mnogim zemljama izlaze posebni časopisi za starije osobe koji im na vjerski i znanstveni način rasvijetljaju smisao kršćanske starosti. Uz to postoji, osim pojedinačnog i volonterskog rada s ovim ljudima, *organizirana pastorizacija* pri župnim zajednicama. Od velike je koristi i iskazivanje pažnje starcima posebnim obilježavanjem *Dana starijih osoba*, organiziranje i slavljenje prilagođene *Službe Božje*, *Službe riječi*, *zajedničko moljenje krunice i drugih pobožnosti*, posebne *propovijedi*, *duhovni razgovor*, slavljenje pojedinih *obreda*, *sakramenata ispovijedi*, *pričesti*, *bolesničkog pomazanja*. Za organizirani *karitativni rad* potrebne su osobe koje su se osposobile na raznim učilištima za specijalizirani rad s ovim ljudima za njihove duhovne i tjelesne potrebe. Za tjelesnu skrb nužna je raznovrsna njega a za duhovne potrebe tih ljudi mora se ponajprije kod njih samih razviti osjećaj prihvaćenosti, isticati smisao života uopće, smisao starenja, te napose kršćanski smisao starosti.⁴¹ U dušobrižništvu starijih osoba od osobite je važnosti nadljudsko strpljenje i razumijevanje tih ljudi, njihova načina razmišljanja, molitve, ponašanja, ophođenja... Ova molitva jednog starca može i nama biti dobara pouka i motivacija za odaniji rad:

„Blagoslovljeni koji razumiju moj spori korak i drhtavu ruku.
Blagoslovljeni koji već znaju da mi uši s mukom razabiru riječi.
Blagoslovljeni koji kao da prihvaćaju moj oslabljeni vid i tromi duh.
Blagoslovljeni koji su odvratili oči kad sam jutros prevrnuo svoju kavu.

40 Usp. R. Svoboda, *Werkbuch für die Altenseelsorge*, München 1968., str. 7.

41 Usp. isto, str. 9-27.

Blagoslovljeni koji se sa smiješkom zaustave da bi pročavrljali sa mnom.

Blagoslovljeni koji nikad ne kažu: 'Danas ste to već dva put ispričali'.

Blagoslovljeni koji gledaju u meni biće dostojno ljubavi i poštovanja a ne napuštenog starca.

Blagoslovljeni koji pogađaju da nemam više snage nositi svoj križ.

Blagoslovljeni koji svojom ljubavlju zaslađuju dane što mi još preostaju na ovom posljednjem putu Očevoj kući.⁴²

Već je naglašeno da svaka pojedina osoba na svojstven način prihvaća starost ili joj se opire. Religiozno-psihološka istraživanja su pokazala da je i sama religioznost starijih ljudi individualna. Uvažavanjem raznovrsnih činjenica i kriterija o religioznosti ovih ljudi, stručnjaci donose zaključke koje je korisno poznavati za uspješnije i plodonosnije dušobrižništvo.

- Stariji ljudi češće i radije sudjeluju u bogoslužju nego mladi, više prakticiraju svoju vjeru, ali samo starenje i učestalija poboljšavanja otežavaju ove aktivnosti.
- Iskustvo i mudrost staraca pomažu im donijeti širi pogled na Crkvu. Njihova skeptičnost prema Crkvi kao instituciji nije naglašena kao kod mladih, jer s godinama se gubi pomalo i zanimanje za institucije i strukture a jača osjećaj i potreba rasta u osobnoj vjeri i pouzdanju u Božju svemoć.
- Iz istih razloga stariji lakše prihvaćaju sadržaje vjere i dogme, kao i crkvenu nauku uopće, nego mladi.
- Aktivni starci pokazuju veću spremnost za suradnju u Crkvi, jer što ljudi više stare, tim se više povećava zanimanje za osobne vjerske potrebe.
- Napokon, naglašavaju istraživači, slika religioznosti u starosti je vrlo kompleksna, te je teško donijeti jedinstvene zaključke.⁴³

Naše dušobrižništvo je uvijek u službi života jer nam je cilj produbiti smisao istinskog življenja, pomoći ljudima da se osposobe za autentični život i poticati sve na prakticiranje solidarnosti kao pomoć staračkom životu. U *župnim zajednicama* potrebno je razvijati i izoštravati svijest starijih generacija o mogućnostima njihove osobne odgovorne suradnje i aktivnosti radi njihova dobra. Potrebno je stvarati ozračje povjerenja, otvorenosti, osluškivanja problema i brige za starce. Oni se ne smiju osjećati da su prepušteni sami

42 E. M. Walker, *Blaženstva*, u: A. Deeken, *nav. dj.*, str. 7.

43 Usp. J. Müller, *Pastoral-Theologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge*, Styria, Graz-Wien-Köln 1993., str. 151-152.

sebi, potrebno je uvijek spremno i strpljivo saslušati njihovo tumačenje životne stvarnosti. Povećanim angažmanom „mladih staraca“, mogu nastati, u pojedinim slučajevima, novi oblici zajedništva u raznim udruženjima koja su od velike koristi za osmišljavanje slobodnog vremena.⁴⁴ Ovako koncipirani pastoral može ponajprije pomoći starijim ljudima oko uspješnijeg oblikovanja njihova života, ali ujedno može u župnim zajednicama poticati nove dušobrižničke inicijative.

Krštenje je temeljni sakrament kojim smo svi pozvani trajno uranjati u trojstveni život i na promjenu iz starog u novog čovjeka, kroza zajedništvo s uskrslim Gospodinom (usp. Rim 6,1sl). Po njemu je kršćanin dužan sve više „biti za drugoga“, tj. u službi brata čovjeka, u službi osobnog poslanja i u službi crkvenih zadaća u svijetu. Ostali sakramenti i sakramentali potiču i pospješuju taj temeljni proces radikalnih promjena, obnove i obraćenja koje traju cijeloga života. Neko vrijeme su karizme u Crkvu svođene previše na klerički stalež, što se protivi nauci Svetog Pisma.

Drugi vatikanski sabor naglašava potrebu obnove aktivnog sudjelovanja vjernika i buđenja svijesti o pozvanosti i poslanosti svih na prenošenje i svjedočenje Radosne vijesti služenjem za rast Crkve. Noviji crkveni dokumenti obnavljaju stare i otvaraju nove mogućnosti aktiviranja laika u crkvenim službama. Uz vođenje vjerske pouke i mnogovrsnih službi u župskoj zajednici (čitači, pjevači, ministranti, pastoralna vijeća, karitativni rad...) obnavljaju se stare službe uvođenjem akolitata kao trajnog izvanrednog djelatelja pričesti i služba izvanrednih djelatelja pričesti za određeno vrijeme ili okolnosti, ako nema svećenika, đakona, akolite, ili su spriječeni zbog drugih pastoralnih obveza, kao i zbog broja pričesnika.⁴⁵ Iskustvo pokazuje da ima puno članova župske zajednice koji su spremni pohađati starije i bolesne osobe. Njima već taj susret mnogo znači, ali uz malo pastoralne okretnosti i budnosti može se taj susret obogatiti neprocjenjivim darom svete pričesti koju mogu uz određene uvjete podijeliti ti isti vjernici. Potrebno je pobrinuti se za formaciju osoba koje su spremne surađivati u pastoralu starih i nemoćnih kao akoliti ili izvanredni djelatelji pričesti u sastavu nedjeljne euharistije za one koji to žele i traže.

Ivan Pavao II. kaže da je Crkva, koja se rađa iz otajstva otkupljenja u križu Kristovu, „dužna tražiti susret s čovjekom osobito na putu njegova trpljenja. U takvu susretu čovjek postaje putem Crkve,

⁴⁴ Usp. isto, str. 154-157.

⁴⁵ Usp. P. Aračić, *Znaš li ti što mi znači pričest? Pastoral starih, bolesnih i nemoćnih pod vidom nedjeljne euharistije*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 7-8/1998., str. 450-453.

a taj je put jedan od najvažnijih⁴⁶. U obnovljenoj dušobrižničkoj praksi „neophodno je da se predragocjena baština što ju je Crkva primila od Isusa Krista, liječnika tijela i duha, ne samo ne smanji, nego da uvijek bude cijenjena i obogacivana odlucnim pothvatima pastoralnog djelovanja...“⁴⁷ Potrebno je pružiti pomoć i podršku starom čovjeku vraćajući mu poljuljano povjerenje u život i oživljavajući njegovu vjeru u Boga i u njegovu Očinsku ljubav.

U pastorizaciji starijih osoba trebamo uvijek biti svjesni da oni, koliko god je to moguće, moraju postajati aktivni sudionici obiteljskog, crkvenog i društvenog života. Oni imaju karizmu popunjavanja praznina među generacijama, prije nego dođe do nesporazuma. Napokon, stari ljudi mogu obogatiti svijet svojim molitvama i savjetima. Njihova prisutnost ispunjava obiteljski dom, a njihove sposobnosti evangeliziranja riječju i primjerom jačaju vjeru mladih. Djelatnosti koje odgovaraju njihovoj životnoj dobi, predstavljaju za Crkvu Božju još nedovoljno shvaćenu i neiskorištenu snagu.⁴⁸ Služenje braći je uspješnije ako je organizirano u župskim zajednicama aktivirajući pojedince, grupe, udruge, obitelji... Na taj se način povezuju osamljeni članovi župe a ljubav, vjera i nada jačaju kod starih i nemoćnih ali ujedno i kod samih angažiranih vjernika.⁴⁹ U starosti „Jedino vjera pruža starcu pogled u novu mladost, u novi život. Jedino religija može starcu otvoriti obzorje te učiniti da starost ne bude obilježena negativnim oznakama... Milost je vrednota koja kršćanina čini vječno mladim.“⁵⁰

Zaključno možemo istaknuti nekoliko konkretnih smjernica za dušobrižništvo starijih osoba:

- tražiti prigode za uspostavljanje osobnih kontakta (pohod, pismo, telefon...);
- postupno i taktično započinjati razgovore o vječnim vrednotama i na taj način ih pripremati za doček i prihvaćanje starosti i smrti;
- učiniti ih apostolima njihove unučadi, mladih i cijele obitelji;
- pomoći im u smislenom korištenju slobodnog vremena (karitativne djelatnosti, čitanje, hodočašća, zabave, odmor...);

46 Ivan Pavao II., *Spasonosno trpljenje (Salvifici doloris)*, KS, Zagreb 1985., dokumenti 70, br. 3; usp. Ivan Pavao II., *Redemptor hominis (Otkupitelj čovjeka)*, KS, Zagreb 1980., dokumenti 56, br. 14.

47 Ivan Pavao II., *Christifideles laici (Vjernici laici. O pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu)*, KS, Zagreb 1990., dokumenti 93, br. 54.; usp. i Ivan Pavao II., *Evangelium vitae (Evangelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života)*, KS, Zagreb 1995., dokumenti 103, br. 46-47.

48 Usp. M. Jurišić, *nav. dj.*, str. 47-48.

49 Usp. C. F. Rupp, *La comunità parrocchiale. Itinerario di fede al servizio dell'uomo*, Piemme, 1987., str. 43-46.

50 J. Kuničić, *Kršćanska pedagogija*, Zagreb 1970., str. 202.

- intelektualce aktivirati u pripremanju tematskih predavanja, pisanju, predstavljanju knjiga i časopisa...);
- aktivirati ih u poslovima koji odgovaraju njihovoj dobi i sposobnosti da prenose svoju mudrost i bogato životno iskustvo na mlađe;
- u apostolatu starih nastojati da budu oni sami najviše angažirani;
- podizati im na taj način osjećaj dostojanstva i iskazivati poštovanje;
- nužno je razumjeti staračke probleme, a i njima pomoći da sami sebe bolje razumiju;
- pohađati ih i dijeliti sakramente, s njima moliti, okupiti ih u molitvene grupe;
- staračke domove redovito pastorizirati;
- za osamljene i napuštene potražiti kućnu njegu;
- okupljati ih na rad u kružocima, klubovima, savjetovalištim;
- pripremiti starce i cijelu obitelj o važnosti i značenju sakramenta bolesničkog pomazanja kao sakramenta milosti i okrjepe.⁵¹

Naviještanje Radosne vijesti propovijedanjem i katehiziranjem trebaju „starije osobe odgajati za nadnaravnu nadu, u svjetlu koje se smrt promatra kao prijelaz u pravi život i susret s božanskim Spasiteljem. Tako starost može postati znak Božje nazočnosti, besmrtnosti života i budućeg uskrsnuća“.⁵² Preko svakog čovjeka kojeg susrećemo, a napose po onima koji su potrebni naše posebne pomoći, Bog nas sa strpljivošću i povjerenjem pita: „Ljubiš li me?“ Odgovor koji će Bog prihvatiti nije naša riječ, nego djelo i život. Ljudi će nas i danas, kao i nekoć prve kršćane, prepoznati upravo po tome da smo Isusovi učenici.

DIE SEELSORGE DER ÄLTEREN MENSCHEN

Zusammenfassung

Die Lebensprobleme, die jeden einzelnen Menschen persönlich begleiten, sind in der Familie, in der Kirche und in der Gesellschaft anwesend. Sowohl die Einzelnen als auch die erwähnten Gemeinschaften versuchen sie entweder zu lösen, oder mindesten zu mildern oder zu versinnlichen.

51 Usp. Ž. Bezić, *Pastoralna služba*, sv. III., Zagreb 1985., str. 178-182.

52 *Opći katehetski direktorij*, KS, Zagreb 1972., str. 82.

Hier ist konkret die Rede über die Altersprobleme und Altwerden, als die regelmäßigen Lebenserscheinungen eines jeden Menschen. Nicht selten leisten die Menschen gewissen Widerstand dem Altwerden, weder sich selbst noch den Andern eingestehen zu wollen, daß sie in diese Lebensperiode gekommen sind. Das Alter und alle damit verbundene Probleme, wie z.b. öftere Erkrankungen, Alleinsein, Unsicherheit, Angst, öftere Gedanken an den Tod usw., bekommen, einen ganz neuen Sinn, wenn sie im Licht der Offenbarung und der Erlösungstat Jesus Christus, betrachtet werden.

In der Einleitung dieser Überlegung über die erfolgreiche Pastoralarbeit der älteren Menschen sind die wichtgen Erscheinungen des Altwerdens und der Altperiode von den verschiedenen Standpunkten hervorgehoben. Nachher ist das Umgehen der heutigen Jugendlichen, der Familien und der Gesellschaft gegenüber der älteren Menschen dargestellt. Im letzten Teil sind die konkreten Hinweise für die Seelsorge der Personen der dritten Lebensperiode auf Grund des neueren Dokumenten des kirchlichen Lehramtes, neueren Untersuchungen, Erfahrung und Praxis der Pastoral tätigen und Seelsorger angeführt.